

Apel privind vizita Președintei Republicii Moldova la ONU

Contextul vizitei Președintei Maia Sandu la ONU

Potrivit informațiilor publice, Președinta Republicii Moldova, Doamna Maia SANDU va efectua o vizită de lucru la New York, în vederea participării la lucrările segmentului de nivel înalt al sesiunii a 78-a a Adunării Generale ONU.

Asociația Promo-LEX consideră această vizită de lucru o bună oportunitate pentru a informa comunitatea internațională despre problemele grave de drepturile omului din regiunea transnistreană a Republicii Moldova, și de a solicita ajutor și implicare în îmbunătățirea situației din acest teritoriu.

Regiunea transnistreană, o zonă cu o istorie complexă și cu numeroase provocări, este subiectul preocupărilor legate de respectarea drepturilor omului. Asociația Promo-LEX îndeamnă

la o implicare mai activă a comunității internaționale în îmbunătățirea situației din acest teritoriu și consideră că vizita Președintei Sandu la ONU poate fi un pas crucial în această direcție.

Prin urmare, se așteaptă ca vizita Doamnei Maia Sandu să fie nu doar un moment de reprezentare diplomatică, ci și unul de sensibilizare și mobilizare a comunității internaționale în sprijinul Republicii Moldova și al drepturilor cetățenilor săi.

Apelul Asociației Promo-LEX

În lumina evenimentelor recente, care au culminat cu excluderea Federației Ruse din Consiliul Europei și având în vedere deteriorarea gravă a situației drepturilor omului în regiunea transnistreană, accentuată de invazia rusă în Ucraina, Asociația Promo-LEX subliniază necesitatea unei intervenții urgente din partea autorităților constituționale ale Republicii Moldova.

Este imperativ ca aceste autorități să își asume responsabilitatea și să își intensifice eforturile pentru protejarea și susținerea locuitorilor din regiunea transnistreană. Aceasta nu este doar o datorie morală, ci și o obligație juridică și constituțională. În acest context, informarea comunității internaționale despre realitățile din teren și solicitarea unui suport concret și pragmatic devin acțiuni esențiale.

Asociația Promo-LEX își exprimă speranța că Președinta Republicii Moldova va aborda cu prioritate aceste probleme în discursurile și alocuțiunile sale. Este esențial ca liderii țării să recunoască și să evidențieze situația alarmantă din regiunea transnistreană și să mobilizeze sprijinul actorilor internaționali relevanți.

Facem apel la Președinta țării să utilizeze platformele internaționale pentru a atrage atenția asupra încălcărilor

drepturilor omului din regiunea transnistreană și pentru a solicita sprijin în asigurarea respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale tuturor cetățenilor Republicii Moldova, indiferent de regiunea în care locuiesc.

În fața situației alarmante din regiunea transnistreană, Asociația Promo-LEX face un apel direct către Președinta Republicii Moldova, solicitând o serie de măsuri concrete pentru a aborda și remedia încălcările drepturilor omului din această regiune.

1. **Raportor special al ONU:** Este esențial ca Președinta să apeleze la Consiliul ONU pentru Drepturile Omului pentru numirea unui raportor special. Acesta va avea rolul de a monitoriza și raporta încălcările drepturilor omului din regiunea transnistreană, oferind astfel o perspectivă imparțială și autoritară asupra situației.
2. **Acces garantat pentru organizații:** Președinta să solicite sprijinul partenerilor internaționali pentru a asigura că organizațiile naționale și internaționale de monitorizare a drepturilor omului au acces liber și neîngrădit în regiunea transnistreană. Acest acces este crucial pentru a obține o imagine clară a realităților de pe teren.
3. **Mecanism de semnalare:** Este vital să se creeze un mecanism transparent și eficient, care să permită locuitorilor regiunii transnistrene să semnaleze încălcările drepturilor omului și să primească suport adecvat în răspuns la aceste semnalări.
4. **Protecție pentru activiști:** Activiștii civici și politici din regiunea transnistreană sunt adesea ținta persecuțiilor din cauza opiniilor lor. Președinta trebuie să solicite partenerilor internaționali să contribuie la crearea unui program robust de protecție pentru acești activiști, asigurându-le siguranța și libertatea de exprimare.
5. **Executarea Hotărârilor CtEDO:** În lumina încălcărilor

drepturilor omului de către Federația Rusă în regiunea transnistreană, Președinta trebuie să reafirme public și ferm necesitatea respectării și executării hotărârilor CtEDO.

Aceste măsuri, dacă sunt implementate, vor reprezenta pași concreți în direcția protejării și promovării drepturilor omului în regiunea transnistreană. Asociația Promo-LEX își exprimă speranța că Președinta Republicii Moldova va răspunde pozitiv acestor solicitări și va acționa decisiv pentru a proteja drepturile cetățenilor săi.

Situația drepturilor omului în regiunea transnistreană

În ultimii ani, situația din regiunea transnistreană a devenit din ce în ce mai îngrijorătoare din perspectiva respectării drepturilor omului și a libertății de exprimare. Administrația de facto, care controlează regiunea, a implementat o serie de modificări în cadrul legal local, care au avut ca efect restrângerea semnificativă a spațiului de acțiune al societății civile. Aceste schimbări legislative au introdus sancțiuni severe pentru cei care își exprimă critica față de liderul de la Tiraspol, față de misiunea de pacificare sau față de orice încercare a locuitorilor de a se adresa autorităților constituționale și instituțiilor internaționale. Aceste măsuri au fost adoptate în contextul unor abuzuri repetate asupra cetățenilor din stânga Nistrului. Mai mult, situația drepturilor omului în regiune s-a deteriorat alarmant. Numeroase rapoarte indică cazuri de răpire, detenții ilegale și condiții de detenție inumane[1]. Activiștii civici și politici, care îndrăznesc să aibă opinii diferite de cele ale administrației de facto, sunt supuși persecuțiilor. Printre cele mai recente și tragice evenimente se numără condamnarea unor persoane pentru solidaritatea lor cu poporul ucrainean și critica față de armata rusă[2], precum și moartea suspectă a unui proeminent politician de opoziție din regiune. În acest context tensionat, cei aproximativ 400.000 de locuitori ai regiunii se simt captivi, lipsiți de mijloace

eficiente de protecție a drepturilor lor fundamentale. Accesul apărătorilor drepturilor omului și al instituțiilor naționale și internaționale de monitorizare este adesea limitat sau chiar interzis, lăsând populația într-o situație de vulnerabilitate extremă[3]. Această realitate subliniază necesitatea unei intervenții urgente și coordonate la nivel internațional pentru a asigura respectarea drepturilor omului în regiunea transnistreană.

Rolul Federației Ruse în regiunea transnistreană

Respectarea drepturilor omului în regiunea transnistreană este strâns legată de executarea efectivă a hotărârilor pronunțate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CtEDO). Până în prezent, există aproximativ 50 de astfel de hotărâri care vizează „cauzele transnistrene” și care solicită intervenția Federației Ruse[4]. Cu toate acestea, neexecutarea acestor hotărâri, în special a măsurilor generale, perpetuează și amplifică încălcările drepturilor omului în regiune. Această neexecutare nu numai că încalcă principiile statului de drept, dar creează și un precedent periculos, sugerând că încălcările pot continua fără consecințe.

În acest context, este esențial ca instituția prezidențială să își folosească influența și să reitereze solicitările anterioare adresate Federației Ruse. Este imperativ ca Rusia să își respecte angajamentele internaționale, inclusiv retragerea forțelor armate și a munițiilor de pe teritoriul țării. Prezența militară rusă, combinată cu susținerea politică și economică, permite Moscovei să exercite un control efectiv asupra regimului de la Tiraspol. Această influență externă nu doar că subminează suveranitatea și integritatea teritorială a țării, dar contribuie și la perpetuarea unui climat în care drepturile omului sunt în mod constant încălcate.

[1] Infografic Promo-LEX: Rata de încarcerare din regiunea transnistreană rămâne cea mai mare din Europa, 29.06.2023,

<https://promolex.md/23747-infografic-rata-de-incarcerare-din-regiunea-transnistreana-ramane-cea-mai-mare-din-europa/?lang=ro>

[2] Regimul de la Tiraspol a condamnat prima persoană pentru critica deschisă a războiului din Ucraina, 29.09.2022, <https://promolex.md/22788-regimul-de-la-tiraspol-a-condamnat-prima-persoana-pentru-critica-deschisa-a-razboiului-din-ucraina/?lang=ro>

[3] Juriștilor Promo-LEX le e interzis accesul în Transnistria. Cauză comunicată de CEDO, https://www.ipn.md/ro/juristilor-promo-lex-le-e-interzis-accesul-in-transnistria-7967_1081955.html

[4] Comitetul de Miniștri somează din nou Federația Rusă cu privire la executarea hotărârilor CtEDO în cauzele transnistrene, 07.07.2023, <https://promolex.md/23806-comitetul-de-ministri-someaza-din-nou-federatia-rusa-cu-privire-la-executarea-hotararilor-ctedo-in-cauzele-transnistrene/?lang=ro>

**APELUL COALIȚIEI CIVICE
PENTRU ALEGERI LIBERE ȘI
CORECTE ÎN CONTEXTUL
ORGANIZĂRII ALEGERILOR LOCALE
GENERALE DIN 5 NOIEMBRIE 2023**

coaliția civică pentru alegeri libere și corecte

APELUL CALC
în contextul organizării alegerilor locale generale
din 5 noiembrie 2023

www.alegeliber.md

Coaliția Civică pentru Alegeri Libere și Corecte (CALC), care acționează solidar pentru a contribui la dezvoltarea democrației în Republica Moldova prin promovarea alegerilor libere și corecte în conformitate cu standardele ODIHR (OSCE), ale Consiliului Europei și ale instituțiilor specializate afiliate acestuia, adresează acest apel instituțiilor, partidelor politice și persoanelor ce urmează să participe la procesul electoral privind alegerea în structurile eligibile ale administrației publice locale, precum și cetățenilor interesați de desfășurarea unui proces electoral liber și corect.

Scrutinul electoral din 5 noiembrie 2023 se va desfășura în conformitate cu prevederile noului Cod electoral și ale legislației conexe adaptate. Procesul de elaborare a noii legislații electorale și a celei conexe a fost unul absolut transparent și deschis pentru coparticiparea tuturor celor interesați, fiind desfășurat sub egida Comisiei Electorale

Centrale (CEC) – instituția centrală de profil a statului, specializată și împuternicită să administreze procesul electoral.

Organizațiile CALC reiterează că majoritatea inovațiilor din noul Cod electoral reprezintă asimilarea experienței de organizare a alegerilor din ultimele trei decenii, precum și a recomandărilor misiunilor internaționale și naționale de monitorizare a alegerilor desfășurate în ultimii 10 ani, luându-se în considerație adresele Curții Constituționale și opiniile Comisiei de la Veneția. De asemenea, remarcăm efortul transparent și participativ depus de CEC pentru revizuirea cadrului normativ, cuprins în peste 40 de regulamente și zeci de instrucțiuni, care urmează să-i ghideze pe potențialii concurenți electorali, organele electorale și alte instituții relevante în aplicarea normelor electorale.

Odată cu începerea perioadei electorale, CALC a constatat un șir de abateri de la prevederile noului Cod electoral și/sau a cadrului normativ ajustat, precum și unele manifestări îngrijorătoare de abuz exprimate prin:

- desemnarea (anunțarea) candidaților înainte de termenul legal;
- activități de promovare a potențialilor candidați înainte de startul oficial al campaniei;
- utilizarea resurselor financiare de proveniență îndoielnică pentru promovarea unor potențiali concurenți electorali / candidați care ar avea legătură cu formațiunea declarată neconstituțională;
- utilizarea ilicită a resurselor administrative prin efectuarea cheltuielilor din bugetul public în scopul promovării imaginii potențialilor concurenți electorali;
- dezinformarea opiniei publice de către unele instituții media privind eforturile autorităților de neadmitere a utilizării resurselor administrative;
- comunicarea improprie de către Guvernul Republicii Moldova (în locul Comisiei Electorale Centrale) a unor

măsuri pentru asigurarea condițiilor corespunzătoare bunei desfășurări a scrutinului local din 5 noiembrie 2023.

În contextul celor menționate, Coaliția îndeamnă organele electorale, partidele politice, potențialii concurenți electorali și alți actori relevanți:

- să respecte prevederile Codului electoral și ale legislației conexe în procesul de organizare a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023;
- să se informeze în privința prevederilor noi ale legislației electorale și celei conexe din surse competente și credibile;
- să contribuie la organizarea unui scrutin liber, egal și incluziv pentru toți cetățenii Republicii Moldova;
- să nu folosească în materialele campaniei electorale apeluri și imagini sexiste, instigatoare la ură și discriminare;
- să nu admită utilizarea discursului de ură și instigare la discriminare împotriva diferitelor grupuri sociale;
- să evite utilizarea resurselor administrative în procesul de promovare a candidaților / concurenților electorali;
- formațiunile politice să asigure sistemul de cotă dublă (cota de reprezentare de 40% și prevederi de plasament) pe lista candidaților/candidatelor la funcțiile electivă;
- instituțiile mass-media să asigure respectarea principiilor de echitate, echilibru și imparțialitate în reflectarea alegerilor pentru toți concurenții electorali, în conformitate cu legislația în vigoare;
- să utilizeze un limbaj respectuos în raport cu contracandidații și oponentii lor politici.

În aceste circumstanțe, facem apel către instituțiile statului, organele electorale și concurenții electorali să depună eforturi pentru ca perioada electorală/campania

electorală să aibă loc într-o manieră corectă, fără încălcări, astfel încât alegerea cetățeanului să fie reflectată corect în noile administrații locale.

www.alegeliber.md – *Coaliția Civică pentru Alegeri Libere și Corecte este o entitate permanentă, benevolă, constituită din 39 organizații obștești din Republica Moldova cu scopul de a contribui la dezvoltarea democrației în Republica Moldova prin promovarea și desfășurarea alegerilor libere și corecte în conformitate cu standardele ODIHR (OSCE), ale Consiliului Europei și a instituțiilor specializate afiliate acestuia.*

Infrastructura precară și alte probleme ale Centrului de Medicină Legală

Infrastructura precară și alte probleme ale Centrului de Medicină Legală

Diana Mazniuc

Consilieră juridică, Promo-LEX

Vasile Cazacu

Psihiatru, expert judiciar

www.promolex.md

Serviciul de psihiatrie medico-legală din Republica Moldova a fost înființat în anul 1949 și reprezintă o parte crucială a sistemului judiciar. Acest serviciu a fost creat cu o dedicare specială și eforturi considerabile, dat fiind rolul său esențial în asigurarea corectitudinii aplicării legii penale, promovând ca justiția să se adreseze doar persoanelor conștiente și direct responsabile pentru acțiunile provocate. Evaluarea stării mentale este un element esențial în procesul de aplicare a legii penale, urmând o regulă stabilită și valabilă timp de secole – unul care va fi nebun și va ucide, nu va fi pedepsit, fiindcă pedeapsa de a fi nebun îi ajunge [\[1\]](#).

Privind retrospectiv, trebuie să centralizăm și eforturile de constituire a medicinei psihiatrice în Republica Moldova, asimilată ca specialitate de vârf în jurul căreia au gravitat notorietăți și investiții intelectuale majore pentru îngrijirea suferindului mental care, în prezent, este netratat la solemnitatea solicitată.

Conceptualizarea medicinei psihiatrice a precedat și dezvoltarea psihiatriei medico-legale, care a urmat un curs cu însemnătate

pentru Republica Moldova – experți din Rusia țaristă au studiat și au realizat schimburi de experiență în Franța și Germania, aducând cele mai progresiste metode de tratament și implementându-le în Spitalul de Psihiatrie cu colonie agricolă construit în anul 1895 pe teritoriul actual al Republicii Moldova. Acești psihiatri au adoptat metodele din țările progresiste, care au tratat bolile psihice ca entități medicale și nu ca blesteme, dezvoltând un sistem de sănătate mentală de care se face uz și în prezent. Alexandru Bernardazzi a contribuit la dezvoltarea infrastructurii Spitalului, iar această moștenire culturală, dăinuie, prezentându-se ca utilă și în prezent. Este necesar de menționat faptul că este imposibil de studiat activitatea expertală a psihiatriei judiciare în perioada interbelică, din motive independente de expert, și anume, lipsa, cu desăvârșire, a arhivelor specializate din perioada respectivă. Perioada de instituire a serviciului de Expertiză psihiatrico-legală se conturează în anul 1949, când psihiatrii experți din Sankt Petersburg au fost invitați să dezvolte și să consolideze domeniul psihiatriei la nivel de Republică, încorporată în fosta URSS.

Serviciul de psihiatrie medico-legală din Republica Moldova a fost, întotdeauna, parte a Spitalului Clinic de Psihiatrie, dar în anul 2017, acesta a suferit o reformă semnificativă, fiind transferat sub diriguirea Centrului de Medicină Legală. Această mutare a fost neașteptată, deoarece Centrul de Medicină Legală se ocupă, în principal, de domenii legate de biologie, genetică, histologie, nefiind apropiat sectorului psihologiei și al psihiatriei. Această fuziune a

două domenii medicale cu abordări și rigori distincte pare să afecteze serviciul de psihiatrie medico-legală, care nu poate fi redus la standardele medicinei biologice, fapt care poate pune în pericol capacitatea serviciului de a furniza evaluări corecte ale sănătății mentale a persoanelor supuse expertizării.

Transferul serviciului de psihiatrie medico-legală în cadrul Centrului de Medicină Legală în anul 2017 a fost o **decizie îndrăzneată, dar insuficient documentată**. Lipsa unui act normativ clar de transfer și omisiunea de a recunoaște autonomia specialităților medicale au creat probleme majore. Cu toate că s-a discutat posibilitatea de a crea o funcție de vice-director specializat în psihologie și psihiatrie judiciară în cadrul Centrului de Medicină Legală, această propunere a rămas nerealizată, lăsând Ministerul Sănătății să treneze medierea celor două sisteme de expertiză, ambele valoroase și esențiale pentru buna aplicare a legii și protejarea, mediată, a Drepturilor Omului. Mai mult ca atât, în anul 2021 în detrimentul dezvoltării, din inițiativa administrației și fără avizul Consiliului Administrativ al Centrului de Medicină Legală, serviciul de expertiză psihiatrică-legală, ca entitate consolidată la nivel național, care a activat prodigios, în decurs de 70 ani, a fost desființat prin modificarea, în condiții obscure, a organigramei, în lipsa Ministrului Sănătății cu crearea a două subdiviziuni cu cadre în număr insuficient – la Bălți și la Chișinău, care activează separate, fără o coordonare în vederea aplicării modelului de „practică unică de bună funcționare”. În mod evident, această situație viciază activitatea experților judiciari din domeniul psihiatriei și psihologiei judiciare.

Un alt aspect alarmant se prezintă ca pierderea clădirilor istorice de serviciul de psihiatrie medico-legală în urma transferului din cadrul Spitalului Clinic de Psihiatrie la Centrul de Medicină Legală. Astăzi, serviciul activează în condiții precare în spațiile închiriate de Centrul de Medicină Legală de la Spitalul Clinic de Psihiatrie pentru a-și desfășura activitățile. Această situație infrastructurală neconformă afectează, atât persoanele care accesează

serviciul, (în special beneficiarii din contingentul de victime cu vârstă minoră și persoanele cu nevoi speciale), cât și condițiile fizice improprii de efectuării expertizelor. Este evident că eforturile istorice și investițiile în dezvoltarea psihiatriei și a psihologiei judiciare sunt acum subminate de lipsa înțelegerii și recunoașterii domeniului ca entitate autonomă, regină în propriul regat.

În plus, această abordare pune în pericol unicul actor al justiției care furnizează informații esențiale despre latura subiectivă a infracțiunii. Serviciul de psihiatrie medico-legală oferă justiției răspunsuri privind responsabilitatea infractorului și stabilește dacă există o boală mintală sau o simulare a acesteia. Cu toate că se speră ca inteligența artificială ar putea înlocui profesioniștii umani pentru expertizarea sănătății mintale, această perspectivă nu este încă realizabilă, dată fiind imposibilitatea creării unui algoritm computerizat de analiză a spectrului psihic-uman.

Adițional, autoritățile subestimează, frecvent, importanța expertizei profesioniste a experților din serviciul de

psihiatrie medico-legală, compensându-i sub nivelul minim necesar pentru supraviețuire și fără a ține cont de cerințele actuale de trai. Astfel, experții cu zece ani de studii și experiență, primesc remunerații egale cu 7000-8000 de lei, cu o creștere „spectaculoasă” – 14 000 de lei, în cazul acumulării unui stagiu de 20-33 ani de activitate, neîntreruptă, în condiții nocive, cu un contingent deosebit de periculos, în contact direct cu maladii infecțioase de risc înalt (VIC, HIV-SIDA, TBC) și cu riscuri profesionale ne mai întâlnite în alte domenii.

În trecut, serviciul avea 14 experți cu acoperire națională, dar din cauza condițiilor defectuoase de lucru, în prezent, doar 5 experți activează în Chișinău; iar 2 la Bălți (dintre care unul este specialist în psihologia judiciară). Este demn de menționat că unicul expert judiciar psiholog din serviciul de psihiatrie medico-legală din secția (trunchiată) Chișinău, după mulți ani de activitate în cadrul serviciului, a demisionat acum 3 ani, din cauza remunerației nesatisfăcătoare – 3000 de lei – și și-a deschis un birou privat pentru a oferi servicii de expertizare.

Deși au fost organizate recrutări de personal pentru a acoperi nevoile serviciului, candidații au fost dezamăgiți de condițiile de muncă și de remunerația oferită. Pentru a evita colapsul funcțional al sistemului de justiție, la propunerea lui Vasile Cazacu s-a decis să se accepte, în calitate de soluție temporară: includerea în comisiile de expertizare a psihologilor din birourile private, recunoscând importanța combinării psihologiei și a psihiatriei judiciare în evaluarea sănătății mintale.

Cu o altă notă de obiecție în privința modului în care este dotat serviciul se arată – expertiza realizată de serviciul de psihiatrie medico-legală este plătită cu sume mult mai mici comparativ cu expertizele realizate de psihologi din birourile private. În timp ce expertiza realizată sub supravegherea unui expert al instituției publice este taxată cu 1068 lei, expertizele efectuate de psihologi din birourile private, pot fi remunerate în funcție de complexitate, cu sume cuprinse între 5000 și 25 000 de lei.

Toate aceste aspecte evidențiază o problemă semnificativă: **conservarea condițiilor precare de muncă și a remunerației insuficiente determină riscul de migrație** a instrumentelor de probă ale justiției din sectorul public spre cel privat. Acest lucru arată ineficacitatea legislatorului și a executivului în evaluarea și susținerea resurselor proprii pentru funcționarea statului. Este inacceptabil ca instrumentele utilizate pentru investigarea criminalității să-și caute, individual, soluții

pentru funcționare și mentenanță. Statului îi revine obligația de a menține un sistem funcțional, neafectat de sincope, care să susțină și să protejeze membrii comunității de ilegalități și de abuzuri.

În plus, serviciul de psihiatrie medico-legală se confruntă cu dificultăți în ceea ce privește procesul de realizare a expertizelor. De multe ori, ordonatorii nu comunică în mod constructiv cu persoana care urmează a fi evaluată. Aceștia nu explică persoanei suspectate că ar fi suferit din urma unei boli mintale, tipul și scopul evaluării, nu oferă detalii despre procedurile de examinare, nu obțin acordul cu privire la purcederea expertizării. Astfel, atunci când persoana ajunge la sediul serviciului de psihiatrie medico-legală, poate să refuză să fie supusă evaluării, iar acest refuz este înregistrat de către experți și tratat ca indisponibilitatea de a continua procesul de evaluare. Este important de menționat că experții nu au posibilitatea și nici dreptul de a folosi constrângerea asupra persoanei evaluate. O abordare exclusiv centrată pe obținerea informațiilor pentru anchetă penală ar transforma procesul medical într-un act inuman și degradant, contrar prevederilor art. 3 al Convenției pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale.

De asemenea, rodul muncii experților serviciului psihiatriei medico-legale este compromis și de instanță, care deși recepționează concluzii extinse, explicite în privința existenței unui discernământ diminuat a persoanei, care nu exclude răspunderea penală, omit a se referi în sentințele pe care le emit asupra aplicării recomandărilor terapeutice în mediul carceral, sugerate de către expert.

Astfel, obținând condamnarea, persoana care suferă de retardare, psihopatie sau epilepsie, ajunge în sistemul penitenciar fără o prescripție de urmat, care i-ar decompensa starea de sănătate. Problematika se accentuează și pe fundalul inexistenței unor servicii conforme în instituțiile penitenciare care ar întreține și ar salva sănătatea mintală a

deținuților. Cu titlu de probare a gravității omisiunilor se exemplifică: ajuns în mediul carceral o persoană suferindă din urma psihopatiei abuzează o persoană suferindă din urma retardului mintal, instaurând, astfel, subcultura criminală, abuzurile fizice și sexuale.

Constatările ne permit a concluziona – desconsiderarea serviciului psihiatric medico-legal, umbrirea acestuia și provocarea experților să se decepționeze profesional și să urmeze alternative în dezvoltarea profesională, creează „găuri negre” de criminalitate și destabilizează scopul legislației penale, care fără expertiza factorului uman, se aplică în van.

[\[1\]](#) Pravila lui Matei Basarab

Promo-LEX

Promovarea democratiei și a drepturilor omului

Promo-LEX

Promovarea democrației și drepturilor omului

Promo-LEX

Promo-LEX

Promo-LEX

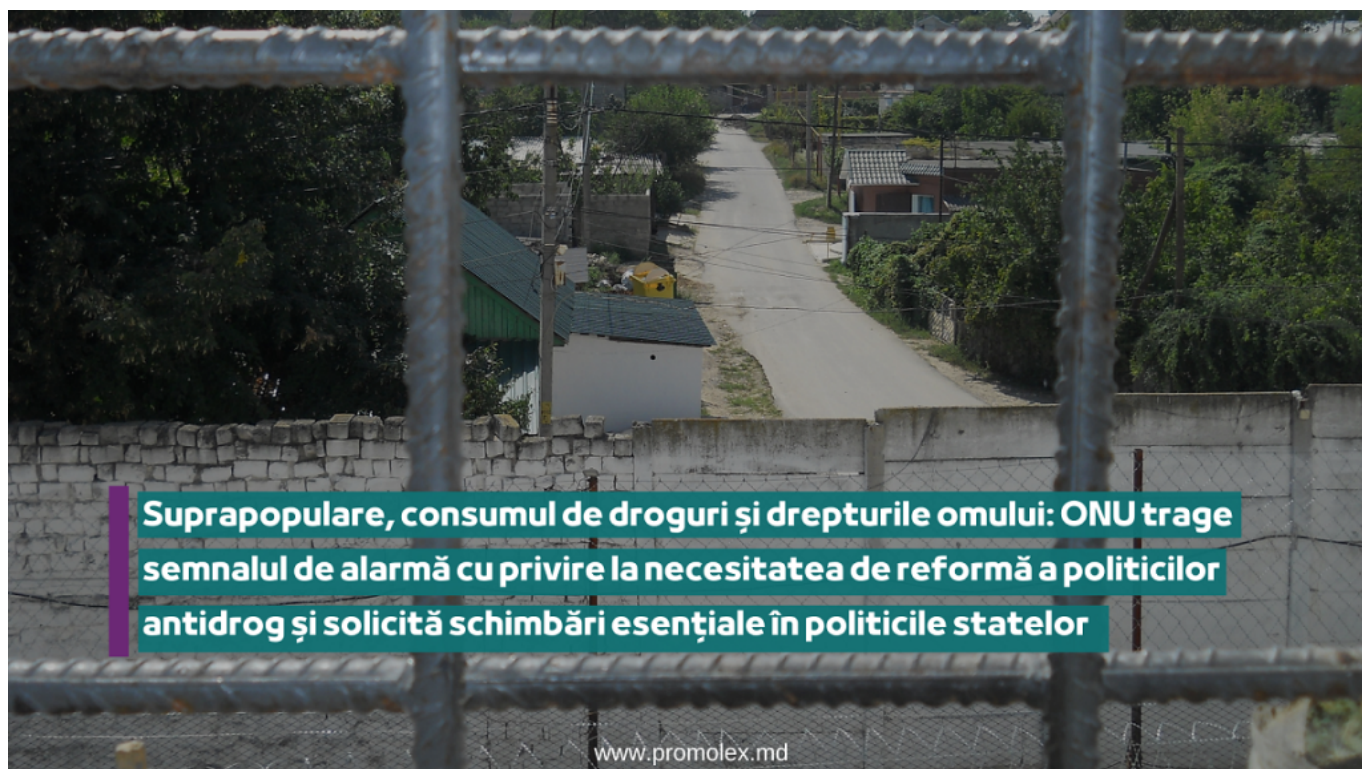

Promo-LEX

Protejarea intereselor și a drepturilor omului

Web

Suprapopulare, consumul de droguri și drepturile omului: ONU trage semnalul de alarmă cu privire la necesitatea de reformă a politicilor antidrog și solicită schimbări esențiale în politicile statelor

La 15 august 2023, Consiliul ONU pentru Drepturile Omului a aprobat Raportul elaborat de Oficiul Înaltului Comisar al Națiunilor Unite pentru drepturile omului privind: „Provocări

legate de drepturile omului în abordarea și contracararea tuturor aspectelor cu privire la problema drogurilor la nivel mondial”. Prezentul raport subliniază provocările legate de drepturile omului în abordarea și contracararea aspectelor esențiale ale problemei drogurilor la nivel mondial.

De asemenea, oferă o privire generală asupra evoluțiilor pozitive recente pentru o schimbare către politici privind drogurile mai centrate pe drepturile omului și furnizează recomandări privind direcția de urmat în lumina revizuirii intermediare a Declarației Ministeriale din 2019 și pentru a contribui la implementarea Agendei 2030 pentru Dezvoltare Durabilă.

Acesta oferă, de asemenea, o trecere în revistă a dezvoltărilor pozitive recente pentru o schimbare spre politici în domeniul drogurilor centrate pe drepturile omului și furnizează recomandări privind direcția de urmat în lumina revizuirii intermediare a Declarației Ministeriale din 2019 și pentru a contribui la implementarea Agendei 2030 pentru Dezvoltare Durabilă.

Poziția Comună a sistemului Națiunilor Unite privind încarcerarea^[1] a subliniat consecințele detenției asupra persoanelor cu dependență de droguri, care au comis infracțiuni legate de acest consum. S-a constatat că majoritatea celor încarcerați pentru astfel de infracțiuni nu reprezintă o amenințare majoră, iar în unele state, legislația privind drogurile nu propune alternative la detenție.

Națiunile Unite s-au angajat să sprijine reformele orientate spre adoptarea unor politici de condamnare proporționale și individualizate, și să promoveze alternativele la condamnare pentru infracțiuni minore asociate consumului de droguri. Mai mult, poziția comună a sistemului Națiunilor Unite în materie de droguri militează pentru alternative la condamnare și pedeapsă, incluzând decriminalizarea posesiei de droguri pentru uz personal și se focusează pe problematica

suprapopulării în penitenciare.

Promo-LEX împreună cu partenerii săi, [2] au contribuit la elaborarea acestui raport al ONU unde au evidențiat faptul că politicile represive în domeniul drogurilor conduc la suprapopularea penitenciarelor cu persoane aparținând grupurilor vulnerabile, minorităților rasiale și etnice, precum și femei.

[1]

<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G23/156/03/PDF/G2315603.pdf?OpenElement>

[2]

<https://hri.global/wp-content/uploads/2023/05/Joint-submission-to-OHCHR-on-prisons-and-harm-reduction-services.pdf>

Republica Moldova și cazul profesorilor turci: Justiție tardivă, promisiuni politice neîndeplinite și drepturi încălcate

5 ani de la expulzarea profesorilor

turci: Care este evoluția cazului după condamnarea Republicii Moldova la CtEDO?

Astăzi se împlinesc 5 ani de la acțiunile de reținere și expulzare ilegală a 7 profesori turci. Aceștia au fost expulzați din Republica Moldova în septembrie 2018 și, ulterior, au fost condamnați în Turcia, primind pedepse între 7 și 12 ani de închisoare. Cauzele unor profesori se află în procedură de apel în instanțele turcești, iar alții deja au fost eliberați din detenție. Între timp, se află pe teritoriul Turciei, fiind în imposibilitate de a părăsi țara și de a se reuni cu familiile lor, care domiciliază inclusiv în Republica Moldova.

După condamnarea Republicii Moldova la CtEDO, Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei a emis patru decizii cu privire la executarea [hotărârii Ozdil și alții](#), prin care le cere autorităților moldovenești să întreprindă mai multe măsuri de ordin individual, dar și general. Reprezentanții Centrului de Resurse Juridice din Moldova (CRJM) și ai Asociației Promo-LEX au remis Comitetului de Miniștri câteva comunicări pe acest caz.

În cadrul ultimei sesiuni de examinare a cazului (6 – 8 decembrie 2022), Comitetul de Miniștri a salutat decizia autorităților de a desecretiza materialele din cauza penală împotriva fostului șef al SIS, Vasile Botnari, precum și alte 14 documente legate de evenimentele în cauză. Având în vedere că cea mai mare parte a dosarului penal este publică, Comitetul a solicitat să primească o copie a sentinței primei instanțe pronunțate în cadrul procedurii penale împotriva fostului șef al SIS. De asemenea, Comitetul a comunicat că sunt așteptate informațiile privind rezultatul procedurii de apel în acest caz. În plus, autoritățile au fost invitate să informeze Comitetul cu privire la evoluția anchetei penale privind implicarea în evenimente a oricărui alți actori la nivel înalt.

Comitetul a salutat adoptarea modificărilor la Codul administrativ, care ar permite instanțelor naționale să efectueze un control adecvat asupra actelor administrative individuale și normative în situații care implică probleme de securitate națională. Totodată a reiterat apelul adresat autorităților de a iniția, fără întârziere, reflecția asupra mecanismului existent de supraveghere și de răspundere cu privire la acțiunile și competențele serviciilor secrete.

De asemenea, Comitetul de Miniștri a încurajat din nou autoritățile să ia în considerare necesitatea de a transmite un mesaj clar, de la cel mai înalt nivel politic, cu privire la caracterul absolut inacceptabil și la toleranța zero față de detenția arbitrară și transferurile extralegale. Comitetul a invitat autoritățile să furnizeze informații actualizate cu privire la toate aspectele menționate anterior până la 31 octombrie 2023, cel târziu.

Cauza penală privind expulzarea profesorilor turci continuă în Republica

Moldova

La 16 februarie 2023, Curtea de Apel Chișinău a admis plângerea depusă de Galina Tufekci – soția unuia din profesorii turci, anulând o ordonanță din 2020 prin care, în mod ilegal și abuziv, i-a fost retrasă calitatea de parte vătămată și a solicitat Procuraturii mun. Chișinău să remedieze încălcările drepturilor sale într-o cauză penală specifică. Galina Tufekci, în nume propriu și în numele soțului, a atacat această decizie cu recurs la Curtea Supremă de Justiție (CSJ). La moment, cauza se află pe rolul CSJ.

De cealaltă parte, s-a constatat că Procuratura nu efectuează acțiuni de urmărire penală în alte cauze penale legate de „dosarul profesorilor turci”. Modul în care au fost gestionate cauzele penale inițiate din 2018 de către Procuratura Generală, retragerea abuzivă a calității de parte vătămată a soției unuia dintre profesori, secretizarea nejustificată a cauzei penale și scoaterea de sub urmărire penală a altor subiecți au compromis actul de justiție.

Chiar dacă Comitetul de Miniștri a invitat autoritățile moldovenești să își continue eforturile pentru a obține informații de la autoritățile turcești cu privire la situația actuală a reclamanților în Turcia și, în special, cu privire la posibila aplicare a Convenției Consiliului Europei privind transferul persoanelor condamnate (STE nr. 112), Ministerul Justiției a inițiat aceste proceduri doar recent, după ce, deja, unii profesori fuseseră eliberați din detenție.

Nu în ultimul rând, în pofida declarațiilor și promisiunilor făcute de mai mulți exponenți politici, unii dintre aceștia aflându-se acum la guvernare, nu s-a intervenit în niciun fel pentru a ușura situația profesorilor turci aflați în detenție. Pe durata vizitelor unor oficiali din Guvernul și Parlamentul Republicii Moldova în Turcia, [situația profesorilor turci n-a fost măcar adusă în discuție.](#)

Comitetul de Miniștri urmărește atent executarea hotărârii *Ozdil și alții v. Republica Moldova*. O următoare ședință poate avea loc în decembrie 2023.

Ce trebuie făcut în continuare?

Reieșind din cele expuse, CRJM și Promo-LEX reiterează solicitările adresate Guvernului de a executa măsurile generale și individuale stabilite în cauza *Ozdil și alții*, după cum urmează:

- Procuratura să investigheze operativ rolul tuturor persoanelor implicate în procesul de expulzare a profesorilor turci;
- În ceea ce privește ancheta și procedura penală împotriva celor responsabili, autoritățile să depună eforturi serioase pentru a stabili adevărul despre ceea ce s-a întâmplat și să investigheze pe deplin, sub un control public adecvat, implicarea posibilă a oricărui actor public de nivel înalt;
- Autoritățile să implementeze eficient modificările legale aprobate în vederea executării Hotărârii Curții Constituționale din 13 noiembrie 2020;
- Autoritățile să obțină în continuare informații detaliate de la autoritățile turce cu privire la situația actuală a reclamanților în Turcia, și posibilitatea aplicării Convenției Consiliului Europei privind transferul persoanelor condamnate (STE nr. 112);
- Autoritățile să furnizeze informații suplimentare care să permită Comitetului să își formuleze punctul de vedere cu privire la caracterul adecvat al amenzii aplicate ca sancțiune, precum și cu privire la rezultatul procedurii de apel;
- SIS să se asigure că în viitor va fi aplicată toleranța zero în coraport cu detenția arbitrară și transferurile ilegale, iar orice cooperare internațională viitoare, inclusiv cu serviciile secrete străine, este în

concordanță cu obligațiile generale ale drepturilor omului în temeiul Convenției Europene a Drepturilor Omului;

- Autoritățile să clarifice și să consolideze mecanismul existent de supraveghere și responsabilitate cu privire la acțiunile și competențele serviciilor secrete.

Pentru mai multe detalii:

Vieru Vadim, Avocat, Director de Program

Asociația Promo-LEX,

Tel: 068017507;

Email: vadim.vieru@promolex.md

Goinic Daniel, Director de Program

Centrul de Resurse Juridice din Moldova

Tel: 069389553;

Email: daniel.goinic@crjm.org

**Primele constatări ale
Misiunii Promo-LEX de
Observare a Alegerilor locale
generale din 5 noiembrie 2023**

Nicolae Panfil, Director de Program, Promo-LEX

Asociația Promo-LEX a lansat marți, 5 septembrie, activitatea celei de-a 25-a Misiune de observare (MO) a Alegerilor și a prezentat primul Raport de monitorizare a scrutinului local general din 5 noiembrie 2023.

MO Promo-LEX include echipa centrală și 40 de observatori pe termen lung (OTL), care vor observa procesul electoral pe durata întregii perioade electorale. În ziua scrutinului, MO va asigura observarea alegerilor prin acoperirea 100% a secțiilor de votare din municipiile Bălți și Chișinău (în ambele tururi de scrutin, după caz) cu câte un observator pe termen scurt (static). Alți cca. 200 observatori statici și 140 observatori grupați în echipe mobile (70 echipe, a câte 2 persoane) vor fi delegați în secțiile de votare din restul țării, selectate în baza unui eșantion reprezentativ. Promo-LEX va monitoriza și discursul instigator la ură și discriminare prin intermediul a 7 monitori.

MO Promo-LEX va prezenta cinci rapoarte intermediare de observare a alegerilor și un Raport final. În ziua alegerilor

(tururile întâi și doi) va fi realizată numărarea paralelă a voturilor pentru mun. Chișinău și Bălți.

Primul Raport de monitorizare a alegerilor locale din 5 noiembrie 2023 include rezultatele observării începând din 1 ianuarie 2023, data intrării în vigoare a noului Cod electoral și cuprinde perioada preelectorală și a cea electorală, până la startul procedurilor de desemnare a candidaților la funcțiile electiv pentru circumscripțiile electorale de nivelul II – 6 septembrie 2023.

Primul scrutin organizat și desfășurat în baza prevederilor legale noi

În opinia Promo-LEX, majoritatea modificărilor aduse Codului electoral sunt benefice și urmăresc soluționarea problemelor reflectate în rapoartele de monitorizare a observatorilor naționali și internaționali, în adresele Curții Constituționale, dar și în opiniile Comisiei de la Veneția. [Multe norme vor fi aplicate în premieră la alegerile locale generale din 5 noiembrie 2023.](#)

Amendarea Codului electoral, după stabilirea datei alegerilor, în contextul implementării Hotărârii Curții Constituționale privind

declararea neconstituționalității unui partid politic, *poate crea incertitudini privind valorificarea dreptului de a fi ales și poate afecta previzibilitatea și predictibilitatea procedurilor de desemnare care vor demara la 6 septembrie 2023, dat fiind că amendamentele se află în examinarea atât a Curții Constituționale, care urmează să se expună în*

septembrie, cât și a Comisiei de la Veneția, care urmează să-și prezinte opinia în luna octombrie, când procedura de înregistrare a concurenților va fi deja finalizată.

Alte amendamente aduse Codului electoral după stabilirea datei alegerilor au vizat acordarea competențelor organelor electorale de a constata inclusiv faptele de corupție a alegătorilor. Ulterior, astfel de constatări pot servi drept temei pentru anularea înregistrării subiectului electoral. Considerăm că o faptă de natură penală, precum coruperea alegătorilor, trebuie constatată în cadrul unui proces penal și nu în unul de contencios administrativ. În plus, ar putea exista inclusiv îngrijorări în privința aplicabilității acestor norme.

De desemnarea candidaților înainte de termenul legal

Potrivit calendarului electoral, procedura de desemnare a candidaturilor pentru funcțiile electivă urmează să înceapă pe 6 septembrie 2023 pentru candidații la funcții electivă din APL de nivel II, și 26 septembrie 2023 – pentru nivelul APL I.

Contrar acestui calendar, MO Promo-LEX a identificat, doar pentru primăria mun. Chișinău, cel puțin 13 partide politice (PPP0, PDCM, PACE, PAS, LOC, CUB, PPPDA, PL, PSDE, PSRM, CC, MRM, PCRM) care au declarat public cine sunt reprezentanții care vor fi înscriși în cursa electorală pentru funcția de primar. Concomitent, alți doi lideri de partid au anunțat că intenționează să candideze la funcția de primar al mun. Chișinău – Ion Ceban (MAN) și Vasile Costiuc (PPDA). În cazul funcției de primar al mun. Bălți, a fost constatată intenția lui Nicolae Grigorișin (PS) de a candida. Iar pentru unele APL de nivelul I, cel puțin 6 partide (PAS, PACE, PDCM, PPR, CC și PSDE) și-au anunțat public persoanele înaintate pentru funcția de primar.

MO Promo-LEX constată că procedura de desemnare a candidaților, în formatul prevăzut de Codul electoral, pare a

fi redusă la o simplă formalitate, iar desemnarea de facto a candidaților înainte de termenul legal stabilit, precum și promovarea politică cu tentă electorală a acestora înainte de începerea campaniei electorale, poate afecta principiul egalității șanselor concurenților electorali și contribuie, într-o anumită măsură, la eludarea prevederilor legale privind finanțarea campaniilor electorale.

Activități de promovare cu tentă electorală înainte de startul oficial al campaniei

Conform Programului calendaristic aprobat de CEC, campania electorală pentru toți concurenții electorali urmează să înceapă cu de 30 de zile înainte de ziua votării, adică la 6 octombrie 2023, dată din care concurenții electorali vor avea dreptul să desfășoare agitație electorală.

MO Promo-LEX a observat, până la prezentarea raportului, activități de promovare cu tentă electorală a potențialilor candidați în cazul a 4 partide (PAS, PSRM, PSDE, PPPDA). Cele mai utilizate tipuri de activități au fost: amenajarea de corturi stradale nominale, distribuirea de flyere și de ziare nominale și promovarea pe rețele de socializare.

Menționăm că, în cazul PAS, în urma sesizării de către un partid politic, CEC, prin Hotărârea nr. 1126 din 14 iulie, a aplicat PAS avertisment și a atras atenția asupra necesității respectării legislației electorale.

Reiterăm că, în opinia Promo-LEX, promovarea politică cu tentă electorală a candidaților înainte de începerea campaniei electorale influențează negativ principiul egalității șanselor concurenților electorali și contribuie la eludarea prevederilor legale privind finanțarea campaniilor electorale.

Abuz de resurse administrative

În perioada premergătoare perioadei electorale, Promo-LEX a constatat utilizarea abuzivă a resurselor administrative prin efectuarea cheltuielilor din bugetul public în scopul obținerii capitalului politic în cazul a două autorități publice de nivelul II: Primăriei mun. Chișinău și Primăria mun. Bălți. În ambele cazuri, au fost elaborate neplanificat materiale informative, cu tentă vădit electorală, și care pot fi tratate drept rapoarte de activitate ale APL, ceea ce contravine Legii cu privire la publicitate, care prevede că mesajele de interes public nu pot conține informații privind realizările manageriale și/sau obiectivele realizate de entități din sectorul public.

Menționăm că la 9 august 2023, în rezultatul examinării sesizării depuse de PLDM și a calificării materialelor informative distribuite de Primăria mun. Chișinău drept materialele publicitare care conțin elemente de agitație electorală, fiind produse, distribuite și difuzate cu utilizarea directă și indirectă a resurselor administrative, CEC a interzis autorității publice să difuzeze materialele menționate. Iar la 24 august 2023, în rezultatul examinării sesizării depuse de MPSN și a calificării materialelor informative distribuite de Primăria mun. Bălți ca abuz de resurse administrative, CEC a interzis autorității publice să difuzeze respectivele materialele.

O altă situație, apreciată de Promo-LEX drept utilizare a resurselor administrative, ține de PSRM, în cazul căruia a fost observată distribuirea ziarelor de promovare a candidatului la funcția de primar al mun. Chișinău, Adrian Albu. În conținutul ziarului, PSRM și-a asumat meritele pentru numeroase activități implementate la nivelul Consiliului Municipal Chișinău pe bani publici (reparația drumurilor, parcurilor/scuarurilor, grădinițelor și a școlilor, programe de asistență medicală etc.).

Precizăm că noul Cod electoral definește mai cuprinzător noțiunea de resurse administrative, interzice și sancționează utilizarea lor de către candidați în perioadele electorale. Observând că utilizarea abuzivă a resurselor administrative este admisă de actorii interesați, nu doar în campaniile electorale, dar și în afara acestora, inclusiv în scop de promovare politică Promo-LEX a recomandat anterior reglementarea interzicerii și sancționării utilizării resurselor administrative atât în perioada electorală, cât și în afara perioadei electorale.

**Finanțarea
campaniei
electorale mai
strictă**

MO Promo-LEX va monitoriza atent implementarea noilor reguli de finanțare a campaniilor electorale, precum și a cerințe de raportare financiară de către concurenții electorali. În mod tradițional, vom estima cheltuielilor concurenților electorali suportate în campania electorală pentru desfășurarea

activităților de promovare electorală. Cheltuielile respective urmează a fi comparate cu cheltuielile declarate la CEC în rapoartele privind finanțarea campaniei electorale, ceea ce va permite să evaluăm nivelul de transparență și corectitudine a finanțării campaniei electorale.

Consolidarea rolului CEC în supravegherea și controlul finanțării campaniilor electorale și a activității grupurilor de inițiativă, în noua legislație electorală, reprezintă un salt calitativ. Promo-LEX a recomandat în permanență consolidarea rolului CEC și adoptarea unei abordări proactive de către aceasta în supravegherea finanțelor concurenților și partidelor politice. Totuși, provocările majore în acest sens tin de lipsa resurselor umane suficiente în cadrul Direcției specializate a CEC pentru a pune în aplicare noile prevederi legale, precum și riscul de politizare excesivă a acestui subiect în spațiul public odată cu implementarea riguroasă a cerințelor de transparență financiară a partidelor politice și a concurenților electorali.

Depunere și examinarea contestațiilor

Până la momentul elaborării raportului, CEC a aprobat 4 hotărâri cu privire la sesizări depuse în context electoral. Acestea se referă la 12 sesizări ce vin din partea: a 6 inspectorate de poliție (1 hotărâre) și 5 partide politice (3 hotărâri). Subiecții vizați au fost: Partidul politic „Renaștere” (PR) (6 sesizări), PAS (3 sesizări), Primăria mun. Chișinău (1 sesizare) și Primăria mun. Bălți (1 sesizare). Toate sesizările au avut ca obiect difuzarea și distribuirea materialelor publicitare. În cazul PR fiind vorba de materiale fără elemente de identificare, iar în cazurile Primăriei mun. Chișinău, Primăriei Bălți și PAS – materiale „în scop/cu elemente” de agitație electorală.

Pentru aceeași perioadă de monitorizare, la secțiunea „Documente de intrare” de pe pagina web a CEC au fost identificate 6 sesizări și un Supliment depus la o sesizare.

Atragem atenția că sesizarea propriu-zisă la care a fost depus suplimentul nu a fost constatată în lista documentelor de intrare. Toate sesizările au fost depuse de Partidul politic Mișcarea Alternativa Națională (MAN). În acestea este vizat PAS, considerându-se că „candidații partidului ar beneficia de o perioadă ilegală de diseminare a agitației electorale”. Potrivit paginii web a CEC, la momentul elaborării Raportului, autoritatea a transmis 2 răspunsuri în care s-a expus asupra a 2 sesizări (inclusiv cea cu supliment). În acest context, în scopul unei informări mai bune a actorilor interesați Promo-LEX a recomandat Comisiei Electorale Centrale să asigure publicarea pe pagina sa a tuturor contestațiilor și sesizărilor înregistrare în cancelarie.

Raportul integral poate fi accesat [aici](#).

Raportul a fost elaborat cu suportul financiar al Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID) prin Programul „Democrație, Transparență și Responsabilitate” și a Uniunii Europene prin Proiectul „Consolidarea cadrului legislativ electoral și evaluarea implementării acestuia în timpul alegerilor locale generale din 2023”.

**Prezentarea și audierea
rapoartelor autorităților
publice în plenul
Parlamentului: lacune și**

progrese în sesiunea de toamnă 2022 și cea de primăvară 2023

În perioada de monitorizare, în plenul Parlamentului, au fost audiate în total 21 rapoarte ale autorităților publice, inclusiv cele ale căror audiere nu este obligatorie, conform legislației. Menționăm că au fost cazuri de audieri a unor rapoarte tematice, întocmite cu scopul monitorizării executării unor recomandări precum și de realizare a auditului.

Au prezentat rapoarte în plen doar 9 din cele 16 autorități publice care au obligația legală de prezentare în plenul Parlamentului a rapoartelor de activitate și de evaluare pe anumite domenii. Monitorizând ședințele legislativului, Promo-LEX a observat prezentarea în plen de către cele 9 autorități a 12 rapoarte, dintre care 11 – cu depășirea termenelor stabilite de legislației.

Spre deosebire de [perioada anterioară monitorizată](#), în care Parlamentul a audiat 10 rapoarte, se remarcă o ușoară creștere. În același timp, se constată că **raportul de activitate al Guvernului nu a fost prezentat de la începutul legislaturii curente, adică al doilea an consecutiv**. Pe lângă Guvern, în perioada monitorizată, au fost restanțiere la prezentarea rapoartelor următoarele autorități publice: Agentul guvernamental, Curtea de Conturi, Banca Națională a Moldovei, Agenția Națională pentru Reglementare în Energetică, Consiliul Concurenței și Fondul de Garantare a Depozitelor în Sistemul Bancar.

Unele autorități au prezentat rapoartele și pentru anii precedenți, cum ar fi Curtea de Conturi, ale cărei rapoarte de activitate pentru anul 2020 și 2021 și cel asupra întrebuințării resurselor financiare și a patrimoniului public pentru perioada 2020-2021 au fost prezentate și audiate la ședința din 2 martie 2023. La fel și Agenția Națională pentru Soluționarea Contestațiilor care și-a prezentat două rapoarte anuale de performanță (pentru 2021 și 2022), la ședința plenară din 11 mai 2023.

Promo-LEX reiterează că autoritățile publice sunt responsabile de întocmirea și prezentarea rapoartelor, în termenele și condițiile prevăzute de normele legislației și subliniază că exercițiul de audiere publică a rapoartelor sporește nivelul de transparență și de informare a societății privind activitatea autorităților publice. Totodată, acest exercițiu oferă posibilitatea legislativului de a supune discuțiilor probleme de interes public și de a interveni în unele domenii, în cazul depistării unor lacune.

Pe pagina web a Parlamentului au fost publicate 40 de rapoarte ale instituțiilor publice pentru anul 2022 și 41 pentru anul 2023. Atragem atenția că circa 19% din rapoarte au fost prezentate cu întârziere pentru anul 2022 și aproximativ 10% pentru 2023, la situația din 31 iulie curent.

Totodată, Promo-LEX a constatat lipsa pe pagina web a Parlamentului a cel puțin 6 rapoarte a autorităților publice pentru anul 2022 și respectiv 8 rapoarte pentru anul 2023. Acestea fie nu au fost publicate, sau în general nu au fost prezentate legislativului. În cazul unor autorități, cum sunt Serviciul de Informații și Securitate, Agentul guvernamental și Cancelaria de Stat se constată lipsa consecutivă a unor categorii de rapoarte pentru anii 2021-2023.

În concluzie, prin publicarea pe pagina web, Parlamentul a asigurat accesul la informația din rapoartele instituțiilor supravegheate. Totuși, în privința obligației de prezentare în plen a rapoartelor, observăm că aceasta a fost respectată în proporție de 56%. De reținut că Regulamentul Parlamentului prevede condițiile de prezentare doar a raportului anual de activitate a Guvernului și a rapoartelor Curții de Conturi, iar despre obligația și termenele de prezentare a rapoartelor altor instituții se poate afla doar prin consultarea prevederilor legislației de profil.

Precizăm că datele prezentate mai sus au fost colectate și analizate în contextul elaborării de către Promo-LEX a celui de-al doilea Raport de monitorizare a Parlamentului în perioada 2022-2023. Raportul urmează să fie publicat în toamna acestui an.

Amintim că, în perioada 2021 – 2025, Promo-LEX și-a propus să monitorizeze activitatea Parlamentului Republicii Moldova, în special din perspectiva transparenței, legalității și eficienței procedurilor, în cadrul Programului „Democrație, Transparență și Responsabilitate” susținut financiar de Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID). Scopul monitorizării este de a spori transparența instituției, de a contribui la îmbunătățirea procedurilor legislative și de a consolida interacțiunea dintre deputați și cetățeni.

Problemele sistemice ale școlilor cu predare în limba română din regiunea transnistreană

Problemele sistemice ale școlilor cu predare în limba română din regiunea transnistreană

Infrastructura instituțiilor de învățământ

- Lipsa sedilor proprii ca urmare a confiscării acestora de către administrația de la Tiraspol;
- Închirierea unor sedii improprii procesului educațional (lipsa laboratoarelor specializate, săli de clasă mici, lipsa cantinelor și sălilor de sport).

Riscul de înrolare în „armata rmn”

- Prelucrarea ilegală a datelor cu caracter personal de către structurile locale de evidență militară;
- Remiterea înștiințărilor cu privire la luare în evidență militară a tinerilor cu vârsta de recrutare.

Restricții ale libertății de circulație

- Instalarea și menținerea unor posturi de control ilegale;
- Limitarea liberei circulații spre școli a elevilor și profesorilor, dar și a bunurilor destinate procesului de instruire.

Hărțuirea și intimidarea profesorilor, elevilor și părinților acestora

- Prezența ilegală a reprezentanților „miliției locale” în incinta instituțiilor și teritoriilor aferente cu diverse ocazii;
- Somarea directorilor și participanților la careuri să nu arboreze drapelul și să nu intoneze imnul Republicii Moldova.

www.promolex.md

Timp de peste trei decenii, contrar constatărilor Curții Europene a Drepturilor Omului, cele 8 instituții de învățământ se confruntă cu numeroase presiuni și provocări create de către administrația de facto de la Tiraspol.

Una dintre cele mai grave probleme este infrastructura școlară. Clădirile ce aparțineau școlilor au fost confiscate ilegal de către administrația de la Tiraspol. Această situație a determinat instituțiile de învățământ să identifice spații alternative. Totuși, sediile actuale sunt inadecvate pentru

desfășurarea procesului educațional, făcându-i pe elevi și profesori să se confrunte cu dificultăți precum lipsa laboratoarelor specializate, săli de clasă mici și absența facilităților esențiale, precum cantine și săli de sport.

Alte probleme se referă la limitarea libertății de circulație și riscul de a fi înrolați în mod forțat în „armata rmn”. Periodic, sunt constatate probleme în trecerea liberă a elevilor și profesorilor, dar și a bunurilor destinate procesului de instruire. Suplimentar, administrația de la Tiraspol continuă să solicite liste cu datele băieților din aceste școli pentru evidența militară.

Suplimentar, reprezentanții structurilor de forță locale supraveghează evenimentele școlare și somează periodic directorii să nu arboreze drapelul și să nu intoneze imnul Republicii Moldova.

Aceste acțiuni contribuie la un climat de nesiguranță și disconfort în rândul comunității educaționale din regiunea transnistreană.

În contextul în care Federația Rusă a fost exclusă din Consiliul Europei, iar problemele școlilor continuă să afecteze procesul educațional, Asociația Promo-LEX consideră că autoritățile Republicii Moldova trebuie să întreprindă acțiuni mai hotărâte spre rezolvarea definitivă a acestor probleme. Inclusiv să insiste pe importanța executării de către Federația Rusă a celor 3 hotărâri CtEDO – [CtEDO/18/10](#); [CtEDO/18/11](#); [CtEDO/18/12](#), cu privire la încălcarea dreptului la educație în regiunea transnistreană a Republicii Moldova.

Veniturile bugetare ale deputaților la limita transparenței

Remunerarea financiară a deputaților

Promo-LEX salută deschiderea Parlamentului de a prezenta informații detaliate privind remunerarea financiară lunară a fiecărui deputat, pentru perioada august 2022 – iunie 2023. Amintim că, [în perioada anterioară de monitorizare](#), instituția a refuzat să furnizeze datele nominale per fiecare deputat, invocând neconcordanțe cu prevederile Legii privind protecția datelor cu caracter personal. Promo-LEX reiterează că, potrivit Constituției, în exercitarea mandatului, deputatul este în serviciul poporului, iar informația privind remunerarea deputatului din banii publici este una de interes public. Mai mult ca atât, începând din 1 ianuarie 2023, autoritatea publică trebuie să publice pe pagina web veniturile achitate deputaților pe parcursul unui an calendaristic.

Menționăm că remunerarea lunară a parlamentarilor are la bază

două tipuri de plăți: **salariul de bază și plățile compensatorii neimpozabile** (compensații, indemnizații). Dacă în privința plăților salariale lucrurile sunt clare, atunci la achitarea compensațiilor/indemnizațiilor apar semne de întrebare.

Deputații beneficiază de **trei categorii de plăți compensatorii neimpozabile**, care au rămas neschimbate:

- indemnizație lunară neimpozabilă pentru transport (6.500 lei/lunar);
- indemnizație lunară neimpozabilă pentru închirierea spațiului locativ (de la 3.300 – până la 6.600 lei/lunar);
- compensație lunară neimpozabilă pentru cheltuieli legate de îndeplinirea atribuțiilor de serviciu, cheltuieli protocolare și de promovare (plafon maxim – 13 000 lei/lunar).

Potrivit informației furnizată de Parlament, în perioada august 2022 – iunie 2023, cheltuielile totale alocate din bugetul de stat pentru plata acestor compensații și indemnizații au fost de aproape **19 milioane de lei**.

Cele mai mari cheltuieli – **12,6 milioane de lei** – au fost alocate pentru **îndeplinirea atribuțiilor de serviciu, cheltuieli protocolare și de promovare**. Aceste compensații se alocă în baza unei declarații pe proprie răspundere depusă de fiecare deputat la Secretariatul Parlamentului, cu indicarea exactă a sumei solicitate, în limita plafonul maxim de 13.000 lei/lunar. Analizând informațiile furnizate de Secretariatul Parlamentului, s-a constatat că **majoritatea deputaților au beneficiat de suma maximă** alocată în acest scop. Doar în cazul a circa 5 deputați sumele solicitate au fost mai mici decât plafonul maxim admis. Ca și în perioada anterioară de monitorizare, **nu a fost posibilă verificarea transparenței plăților respective**. Unicul document justificativ fiind declarația pe proprie răspundere a deputatului, care este

responsabil de deținerea personală a documentelor ce ar argumenta solicitarea plăților respective, precum și destinația cheltuielilor efectuate.

Cheltuielile totale alocate pentru **transport**, în perioada monitorizată, au fost de **5,5 milioane de lei**. Potrivit informației furnizată de Secretariatul Legislativului, doar 8 deputați nu au beneficiat de astfel de plăți, dat fiind că au optat pentru utilizarea mașinii de serviciu în schimbul indemnizației lunare pentru transport. Similar perioadei precedente de monitorizate, **nu a fost posibilă verificarea transparenței cheltuielilor pentru transport** din cauza lipsei unui act normativ care ar reglementa [deplasările în teritoriu ale deputaților, precum și evidența acestora](#).

Cele mai mici cheltuieli – **818 mii de lei** – au fost alocate pentru **închirierea spațiului locativ**. În perioada august 2022 – iunie 2023, de astfel de compensații au beneficiat 20 de deputați – cu patru mai mulți decât în perioada anterioară de monitorizare. Totodată, 17 deputați au beneficiat de apartament de serviciu din partea Parlamentului în blocul locativ deținut de aceasta și amplasat lângă clădirea Legislativului.

În baza constatărilor de mai sus și dat fiind că alocarea plăților compensatorii neimpozabile se face din bugetul de stat, Promo-LEX reiterează recomandarea către Parlament să **instituie mecanisme eficiente de evidență și control a documentelor justificative, în baza cărora sunt achitate indemnizațiile/compensațiile neimpozabile deputaților**.

Referitor la **salariul deputaților**, din datele furnizate de Secretariatul legislativului, constatăm că, în perioada august 2022 – iunie 2023, suma totală alocată pentru aceștia a constituit **21 milioane de lei**, ceea ce ar constitui, în medie, **câte 19 mii de lei/lunar per deputat** (calculat în funcție de 100 deputați – fără Ilan Șor, care nu a fost remunerat). Sumele menționate sunt aproape aceleași ca și în perioada

anterioară de monitorizare. De asemenea, remarcăm că în perioada martie – iunie 2023, a fost stopată plata salariilor (și indemnizațiilor) deputaților PPS, iar în perioada mai – iunie 2023 și pentru doi deputați BCS (Lozovan Irina și Nesterovschi Alexandr) ca măsură pecuniară pentru neparticiparea la ședințele plenare.

Precizăm că Promo-LEX a analizat aceste date în contextul elaborării celui de-al doilea Raport de monitorizare a Parlamentului în perioada 2022-2023. Raportul urmează să fie publicat în toamna acestui an.

Amintim că, în perioada 2021 – 2025, Promo-LEX și-a propus să monitorizeze activitatea Parlamentului Republicii Moldova, în special din perspectiva transparenței, legalității și eficienței procedurilor, în cadrul Programului „Democrație, Transparență și Responsabilitate” susținut financiar de Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID). Scopul monitorizării este de a spori transparența instituției, de a contribui la îmbunătățirea procedurilor legislative și de a consolida interacțiunea dintre deputați și cetățeni.

Deplasările de serviciu în țară ale deputaților au rămas netransparente, iar cele în străinătate au crescut

semnificativ

Promo-LEX constată că evidența deplasărilor în teritoriu ale deputaților nu s-a asigurat nici în sesiunea de toamnă 2022 și cea de primăvară 2023, contrar [recomandărilor formulate anterior](#). Menționăm că deplasările în teritoriu fac parte din programul de lucru prevăzut în Regulamentul legislativului, conform căruia ziua de luni e dedicată lucrului cu alegătorii (zi de audiență, deplasări în teritoriu).

Lipsa evidenței acestora face imposibilă verificarea transparenței cheltuielilor pentru transport. În opinia Promo-LEX, din moment ce deputaților li se alocă din bugetul de stat indemnizații lunare pentru transport (6.500 de lei), în scopul asigurării transparenței acestor cheltuieli, Parlamentul trebuie să asigure contabilizarea, evidența și prezentarea informațiilor privind deplasările în teritoriu ale deputaților.

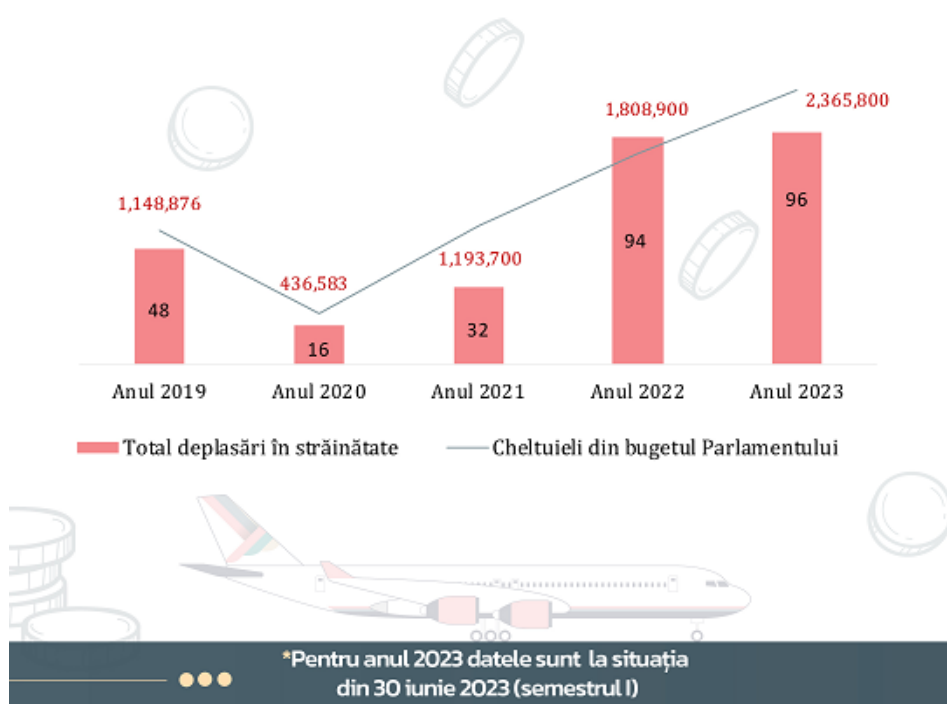
Publicarea informațiilor despre plecările în teritoriu era cu atât mai necesară, cu cât Parlamentul a decis [să-și schimbe programul de activitate](#) și să extindă timpul de lucru cu cetățenii, în perioada februarie – iunie 2023.

În ce privește deplasările în străinătate ale deputaților și angajaților Secretariatului Parlamentului, apreciem că informațiile despre acestea sunt publicate în continuare trimestrial pe pagina web a legislativului. Regretăm însă că respectivele date nu sunt prezentate într-un format care ar permite reutilizarea lor.

În iulie 2022 – iunie 2023, numărul deplasărilor de serviciu în străinătate a crescut semnificativ, comparativ cu perioada ianuarie 2019 – iunie 2022, în care acestea au fost puternic influențate de situația politică internă și de pandemia provocată de COVID-19.

În perioada monitorizată, au fost emise în total 163 de dispoziții de delegare în deplasare, cu 115 mai multe decât în perioada precedentă de monitorizare (august 2021 – iunie 2022) și cu 40 mai multe decât în precedentele 42 de luni (3,5 ani).

Evoluția numărului și cheltuielilor deplasărilor de serviciu în străinătate (1 ianuarie 2019 – 30 iunie 2023)

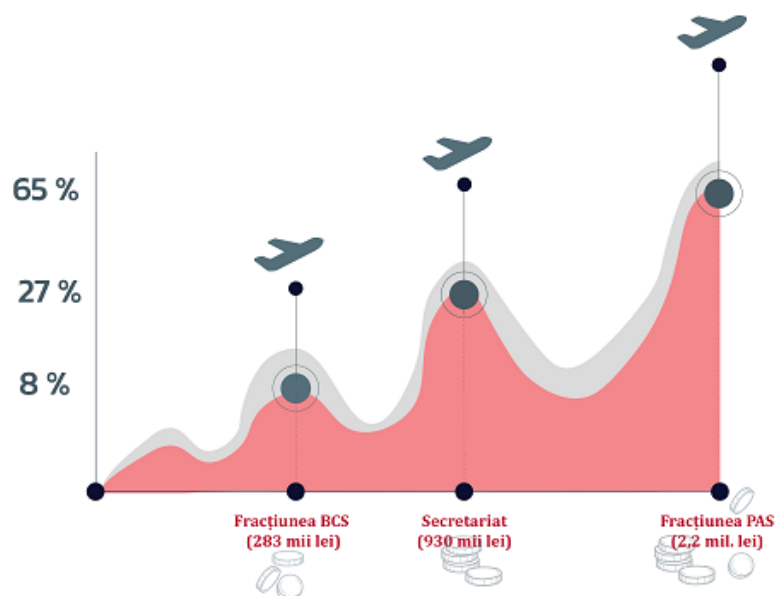

Odată cu creșterea numărului deplasărilor s-au majorat semnificativ și cheltuielile efectuate din bugetul de stat. Astfel, în perioada monitorizată, au fost cheltuite 3,4 milioane de lei, cu 3 milioane mai mult decât în perioada precedentă de monitorizare. Precizăm că, în cazul a 33% din deplasări, costul integral și/sau parțial al acestora a fost achitat de organizatori. Prin urmare, cheltuielile totale pentru deplasările în interes de serviciu în străinătate au fost mult mai mari, doar că acestea nu au fost integral acoperite din bugetul de stat.

65% din totalul cheltuielilor au fost efectuate pentru deplasările de serviciu în străinătate ale deputaților fracțiunii PAS, 27% – pentru cele ale personalului

Secretariatului Parlamentului, iar 8% – pentru deplasările deputaților din fracțiunea BCS. Similar perioadei anterioare de monitorizare, constatăm că deputații din fracțiunea PPȘ/deputații independenți și cei neafiliați nu au avut nici o deplasare de serviciu în străinătate.

Cheltuielile din bugetul de stat pentru deplasările în străinătate (iulie 2022 – iunie 2023)

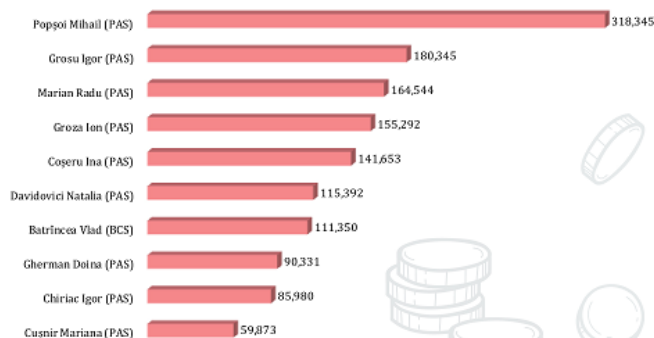

Cheltuielile efectuate din bugetul de stat pentru deplasările respective au fost de 3,4 mil. de lei

Cea mai mare parte a cheltuielilor efectuate au fost pentru transport (37,6%), achitarea diurnelor persoanelor delegate (37,1%) și pentru serviciile de cazare (25%).

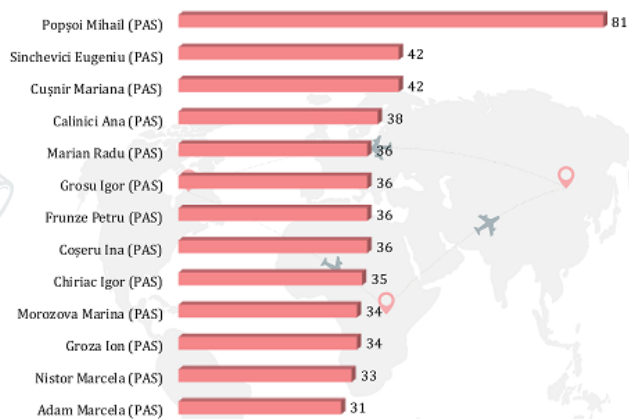
Similar perioadei anterioare de monitorizare, lider la capitolele cheltuieli și număr de zile de deplasări a rămas deputatul PAS, Mihai Popșoi. În cazul acestuia, cheltuielile au crescut de două ori.

Top 10 deputați în funcție de cheltuielile pentru deplasări

www.IOI.promolex.md

Deputații care s-au aflat în deplasări cumulative peste 30 de zile (iulie 2022 - iunie 2023)

www.IOI.promolex.md

Din totalul celor 163 deplasări de serviciu în străinătate analizate, deputații fracțiunii PAS au fost delegați în 81% (132 deplasări), angajații Secretariatului Parlamentului – în 35% (57 deplasări), iar deputații fracțiunii BCS – în 12% (19 deplasări). Doar 10 deplasări (6%) au fost mixte, având drept delegați deputați din ambele fracțiuni parlamentare.

În funcție de destinația deplasărilor de serviciu în

străinătate, cele mai multe au fost efectuate în România (25%), urmată de Belgia (10%), Franța (7%), Germania (7%) și SUA (6%). 55% din totalul deplasărilor au fost în scop de participare la diverse evenimente regionale/internaționale, iar 40% au fost vizite de studiu și de lucru.

Scopul deplasărilor de serviciu în străinătate

www.promolex.md

Precizăm că Promo-LEX a analizat aceste date în contextul elaborării celui de-al doilea Raport de monitorizare a Parlamentului în perioada 2022-2023. Raportul urmează să fie publicat în toamna acestui an.

Amintim că, în perioada 2021 – 2025, Promo-LEX și-a propus să monitorizeze activitatea Parlamentului Republicii Moldova, în special din perspectiva transparenței, legalității și eficienței procedurilor, în cadrul Programului „Democrație, Transparență și Responsabilitate” susținut financiar de Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID). Scopul monitorizării este de a spori transparența instituției, de a contribui la îmbunătățirea procedurilor legislative și de a consolida interacțiunea dintre deputați și

cetățeni.